

УДК 351.338.2

Гевлич І.Г., к.т.н., доцент, ДонНУ ім. Василя Стуса

Гевлич Л.Л., к.е.н., доцент, ДонНУ ім. Василя Стуса

БАЗОВИЙ ДОХІД В КОНТЕКСТІ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Захисна діяльність держави щодо забезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків може провадитися за допомогою різних інструментів. В останні десятиріччя за кордоном активно обговорюється концепція базового доходу (безумовного доходу, гарантованого мінімуму) як форми соціального забезпечення, згідно з якою кожен громадянин отримує гарантований мінімум грошового забезпечення, що виплачується державою або органом місцевого самоврядування. Але в той же час сутність цієї концепції та можливість її практичної реалізації у вітчизняних умовах до сьогодні не розглядалися, що робить дослідження актуальним та таким, що має практичну значущість. Метою роботи є розгляд концепції базового доходу в Україні в якості інструмента соціального захисту населення з точки зору сутності, можливості, економічної доцільності. У роботі досліджена сутність такої концепції в історичному аспекті, зроблений критичний аналіз аргументів на захист її впровадження, ідентифіковані основні проблеми практичної реалізації у національних умовах. При цьому залучені дані соціологічних опитувань, статистичні викладки стосовно впровадження ідеї базового доходу у світовій та європейській практиці. Ідентифіковані перешкоди при спробі обрахування економічного ефекту застосування вказаної концепції в Україні, вказані шляхи їх подолання та напрями подальших досліджень.

Ключові слова: безумовний базовий дохід, соціальний захист, видатки бюджету, прожитковий мінімум.

Літ. 17

Гевлич И.Г., Гевлич Л.Л.

БАЗОВИЙ ДОХОД В КОНТЕКСТЕ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Защитная деятельность государства по обеспечению безопасности населения от негативных последствий социальных рисков может осуществляться с помощью различных инструментов. В последние десятилетия за рубежом активно обсуждается концепция базового дохода (безусловного дохода, гарантированного минимума) как формы социального обеспечения, согласно которому каждый гражданин получает гарантированный минимум денежного обеспечения, который выплачивается государством или органом местного самоуправления. Но в то же время сущность этой концепции и возможность ее практической реализации в отечественных условиях до сих пор не рассматривались, что делает исследование актуальным и имеющим практическую значимость. Целью работы является рассмотрение концепции базового дохода в Украине в качестве инструмента социальной защиты населения с точки зрения сущности, возможности, экономической целесообразности. В работе исследована сущность такой концепции в историческом аспекте, сделан критический анализ аргументов в защиту ее внедрения, идентифицированы основные проблемы практической реализации в национальных условиях. При этом привлечены данные социологических опросов, статистические выкладки по внедрению идеи базового дохода в мировой и европейской практике. Идентифицированы препятствия при попытке расчета экономического эффекта применения указанной концепции в Украине, указаны пути их преодоления и направления дальнейших исследований.

Ключевые слова: безусловный базовый доход, социальная защита, расходы бюджета, прожиточный минимум.

Gevlych I.G, Gevlych L.L

BASIC INCOME IN SOLVING THE PROBLEM OF SOCIAL PROTECTION IN UKRAINE

The protective activity of the state as securing the population from the negative consequences of social risks can be carried out using different tools. The concept of basic income (absolute income, guaranteed minimum) as a form of social security widely debated worldwide. According it, every citizen receives a guaranteed minimum salary, which is paid by the state or local government. But the essence of the concept and the possibility of its implementation in national terms until not considered. It makes the study relevant and practical significance. The aim is to examine the concept of basic income in Ukraine as an instrument of social protection in terms of essence, opportunities, economic feasibility. The paper explored the essence of this concept in the historical context, made a critical analysis of the arguments in defense of its implementation, identified main problems of practical implementation in national terms. This involved the survey of sociological data, statistical calculations on the implementation of the ideas underlying income in the global and European practice. The identified barriers when trying to calculating the economic effect of application of said concept in Ukraine. These possible solutions and directions for future research.

Keywords: unconditional basic income, social protection, expenditures, cost of living.

Якщо розглядати соціальний захист як уособлення соціальної функції держави, слід визначити його як захисну діяльність держави щодо забезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків. Декларація прав людини наголошує: «Кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави» (стаття 22) та «Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини» (стаття 25) [1]. Системи державного соціального захисту є наріжним каменем державного регулювання в усьому світі. Конституція України у статті 46 декларує: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [2]. Механізми соціального захисту залежать від національних традицій та можливостей.

В останні десятиріччя за кордоном активно обговорюється концепція базового доходу (безумовного доходу, гарантованого мінімуму) як форми соціального забезпечення, згідно з якою кожен громадянин отримує гарантований мінімум грошового забезпечення, який виплачується державою або органом місцевого самоврядування [3]. У 1986 р. заснована Європейська мережа основного доходу (The Basic Income European Network - BIEN), покликана сприяти інформованому обговоренню концепції базового доходу в Європі [4]. Але в той же час сутність цієї концепції та можливість її практичної реалізації у вітчизняних умовах до сьогодні не розглядалися, що робить дослідження актуальним та таким, що має практичну значущість.

Метою роботи є розгляд концепції базового доходу в Україні в якості інструмента соціального захисту населення з точки зору сутності, можливості, економічної доцільності.

В Україні, як і в багатьох країнах світу, державний соціальний захист складається з трьох складових:

- 1) загальна система соціального захисту (загальнообов'язкове соціальне страхування та державна соціальна допомога);
- 2) спеціальний соціальний захист (передбачає спеціальні умови його здійснення);
- 3) додатковий соціальний захист (передбачений для окремих категорій населення - діти-сироти, ветерани війни, т.п).

Дана система регулюється численними нормативними актами. По-перше, це закони України, починаючи з Конституції України, Кодексу законів про працю, Бюджетного кодексу і включаючи позиції як загальних законів («Про освіту», «Про охорону праці», «Про державну службу», «Про відпустки» тощо), що мають всеохоплююче застосування, так і більш специфічних нормативних актів, що регулюють захист окремих верст населення (закони «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» тощо). По-друге, це укази Президента України («Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями», «Про Державну службу зайнятості України» тощо). І нарешті, це постанови Кабінету міністрів України, що поточнюють законодавчі норми чи надають конкретні механізми їх реалізації («Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці», «Про порядок надання пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» тощо).

Для конкретного громадянина система соціального захисту населення втілюється у вигляді як монетарних, так і немонетарних доходів. Останні представляють собою надані пільги з безоплатного отримання послуг чи отримання послуг за нижчими у порівнянні із загальними тарифами (безкоштовний проїзд у транспорті, зниження тарифів з комунальних послуг, нарахування субсидії на оплату комунальних послуг, безоплатне надання санаторно-курортних путівок, форменого одягу тощо). Монетарні доходи включають пенсії, допомогу по безробіттю, допомогу при народженні дитини, допомогу на поховання тощо. Джерелами фінансування програм із соціального захисту населення є доходи державного та місцевих бюджетів.

У цьому сенсі базовий дохід є безумовною складовою системи соціального захисту населення з боку держави. На відміну від інших видів соціального захисту надання базового доходу є безумовним, автоматичним для усіх громадян незалежно від їх віку, статі, фінансового становища, працевлаштування, місцезнаходження тощо.

Ідея базового доходу чи гарантованого мінімуму не є нововведенням XXI століття. Схожі ідеї розкривалися у творах Томаса Мора та Людовіка Вівеса (XVI ст.). Останній у 1526 р. навіть звертався до мера міста Брюгге із пропозицією забезпечити прожитковий мінімум для всіх жителів «заради більш ефективного здійснення морально необхідної благодійності». У XIX столітті такі ж ідеї викладалися у роботах Томаса Пейна і маркіза де-Кондросе (як одноразова виплата мінімального доходу всім особам старше 21 року з податків на власників земельних ділянок). У 1918 р. математик, філософ, політичний мислитель, лауреат Нобелівської премії в галузі літератури Бертран Рассел виступив за соціальну модель, одним з центральних аспектів якої була ідея гарантованого мінімуму. У 1924 р. майор Дуглас запропонував механізм «соціального кредиту», що вимагав надання всім домогосподарствам щомісячного

«національного дивіденду». У США на основі цієї ідеї були навіть розроблені План допомоги сім'ям та Програма соціального забезпечення, що передбачали гарантований дохід з фінансовими доповненнями для працівників, які були близькі до негативної схеми податку на прибуток (прийняті в 1970 р. Палатою представників США та відкинуті комісією Сенату США остаточно в 1972 р.). Новий розвиток ідеї базового доходу отримали в Європі у 80-і роки ХХ ст. - у Данії, Нідерландах, Великобританії, Німеччині, Франції. Члени ВІЕН сьогодні включають вчених, студентів, фахівців-практиків у сфері соціальної політики, людей, які беруть активну участь в роботі політичних, громадських і релігійних організацій вже не тільки Європи, а й усього світу [4].

Узагальнюючи досвід дослідників концепції базового доходу [3] та з урахуванням сучасного економічного становища пропонуємо критично розглянути аргументи за реалізацію даної концепції:

1. Надання мінімального регулярного доходу на рівні прожиткового мінімуму здатне вирішити проблему нужденності та гендерної нерівності.

Безумовно, є певна антитеза до трудової етики сучасності щодо несправедливості і навіть шкідливості благ, отриманих не в обмін на працю, а безкоштовно, без ніяких зусиль. Але згадаймо, що співчуття до нужденних є не тільки моральною якістю, що відрізняє людину у тваринному світі, а й засадою будь-якого суспільства, формалізованою у нормах права. Допомога старим, дітям, людям з особливими потребами здійснюється у кожній державі світу. Поняття соціального ліфту як методу підвищення соціального статусу індивіду не тільки існує на практиці, а й мотивується будь-якою державою, бо дозволяє «свіжій крові» влитися в інститути керування у державній чи приватній сфері, дає поштовх до розвитку будь-якого механізму, у тому числі прогресу у виробництві, науці, економіці, суспільстві. Підтримка усіх членів суспільства через надання кожному базового доходу і буде реалізацією вже згаданих Декларації прав людини та Конституції.

Крім того, гендерна дискримінація все ще існує в багатьох країнах світу. Вона проявляється як по відношенню до працюючих жінок, які змушені погоджуватися на меншу заробітну плату чи нижчі посади у порівнянні із чоловіками, так і щодо домогосподарок, які на сьогодні не мають фінансової незалежності від партнера, бо їх праця не оплачується. Відсутність страхового стажу в останніх не дає їм права очікувати й на пенсію. Подібне становище є прямим мотивуванням системи нерівності та родинного насильства по відношенню до жінки, а ідея базового доходу здатна нівелювати вказану нерівність.

2. Надання базового доходу здатне вирішити проблему техногенного безробіття.

В усьому світі сьогодні бізнес задля зниження собівартості продукції не тільки переносить виробничі потужності у регіони із дешевою сировиною й робочою силою, а й дуже швидко йде шляхом автоматизації та роботизації виробництв. Світ поринає у четверту промислову революцію. Якщо перша призвела до механізації виробництва через використання парового двигуна, друга спричинила перехід до масового виробництва через використання електродвигуна і конвеєра, третя (цифрова) знаменувала широке застосування інформаційних технологій та комп'ютерів, то четверта, початок якої декларований у 2011 р. на Ганноверському ярмарку, пов'язує підвищення конкурентоздатності економіки із роботизацією [6]. Злиття технологій, що розмиває межі між фізичною, цифровою та біологічною сферами, призводить до виникнення не тільки «розумних» будинків, а й «розумних» ферм та «розумних» заводів, де одній людині підпорядковане ціле виробництво. Надії противників концепції, що така революція є довгим процесом, не обґрунтовані, бо темп розвитку цифрових технологій та їх застосування у всіх сферах життя останні 30 років говорять самі за себе. Такий прогрес не може не призвести до вивільнення робочої сили - людей,

які перестануть бути потрібними для забезпечення виробничого процесу. Наявність базового доходу надасть змогу цим людям достойно існувати у час перепрофілювання своєї діяльності.

3. Застосування концепції єдиного доходу знизить витрати на адміністрування соціальних виплат.

Будь-яка держава підтримує своїх громадян, забезпечуючи систему грошової соціальної допомоги та пільг у негрошовій формі. Для обслуговування цього процесу потрібні працівники, будівлі (разом із їхнім обслуговуванням), контролери дотримання пошукачами пільг їхніх вимог. Введення безумовного єдиного базового доходу вивільнить фінансові потоки з цих напрямів, що стане джерелом фінансування самого базового доходу. Звільнені співробітники соціальних фондів знов таки не потребуватимуть особливої уваги держави, бо матимуть прожитковий мінімум і, за потреби, можливість перепрофілювання в інші професії.

Крім того, наявна на сьогодні система соціальної допомоги та пільг у більшості країн світу є нагромадженою та забюрократизованою. Відсутність інформації щодо процедури нарахування допомоги, а почасти, й умов її отримання, призводить до утворення корупційних схем та принижує гідність людини, адже, щоб отримати допомогу, треба докласти багато зусиль та «випросити» пільгу. Ідея базового доходу прибирає цю несправедливість.

4. Застосування концепції базового доходу надасть можливість творчого розвитку кожній людині.

Противники концепції побоюються загальноекономічного колапсу, бо «відпочивати краще, ніж працювати», а прожитковий мінімум забезпечить існування без виконання будь-якої роботи. Але насправді дуже невелика питома вага населення кине працю (мається на увазі не нинішня робота, а суспільно значуща діяльність). Сьогодні ми спостерігаємо небувалий підйом соціальної, громадської активності населення. Він стосується й волонтерства як вирішення проблем окремих верств населення, екологічних, освітніх проблем тощо. Маса людей витрачає власний час не на заробіток додаткових коштів, відпочинок чи навіть спілкування з друзями чи родиною, а на суспільно значущу діяльність без спонукання, нагород, мотивування з боку держави. Дуже мало ймовірно, що ці люди після надання їм мінімального доходу скажуть «Нарешті я заспокоюся». Велика кількість людей є працеголіками не заради зміцнення свого фінансового становища, а тому, що знайшли своє покликання, свою справу, свою любов. Чи задовольняться вони базовим доходом? Знов ні. Крім того, базовий дохід дає тільки прожитковий мінімум, а мрії людей здобути престижну освіту, мандрувати, вдягати брендові речі, їздити на нових авто не «вкладаються» у споживчий кошук. Для їх втілення потрібні додаткові кошти, які надасть зайнятість, а не соціальна допомога. Але люди будуть мати можливість змінити своє рішення, коли життя показало, що обрані ними професії не дозволяють самореалізуватися чи не є актуальними. Люди перестануть бути заручниками кон'юнктури ринку чи конкретного роботодавця, отримають перепочинок, щоб відійти від життєвих потрясінь - горя чи радості, пологів, врешті-решт, не поринаючи зразу у вирій трудового життя. Нарешті здійсниться мрія профспілок - зникне прес роботодавця, з'явиться можливість отримання не будь-якої роботи, а пошуку більш вигідних умов працевлаштування, що призведе до підвищення вартості праці. Це, у свою чергу, мотивує застосування автоматизації, де це тільки можливо.

Противники концепції базового доходу вважають, що практична її реалізація призведе до інфляції, бо усі громадяни отримують додатковий дохід у грошовій формі. Тут слід ще раз наголосити на особливості застосування концепції у «чистому» вигляді: мова йде не про додаток до соціальної допомоги, що існує наразі, не про збільшення соціальних видатків держави та, опосередковано, грошової маси, а про заміну базовим

доходом усієї соціальної допомоги, тобто перерозподіл соціальних благ. Вивільнення грошей з інших видів соціальних пільг (пенсій, субсидій тощо) разом із коштами, що звільнилися від зменшення державних витрат на адміністрування соціального захисту населення і є джерелом базового доходу. Крім того, наявність базового доходу за умови його стабільності, що досягається гарантуванням з боку держави, є мотивацією до його витрачання на поточні потреби, а не накопичення «на чорний день», що знов таки стимулює виробництво задля задоволення внутрішнього попиту.

Актуальність концепції базового доходу можна оцінити за результатами опитування у квітні 2016 року компанією Dalia Research у рамках дослідницької програми з європейських опитувань десяти тисяч осіб-представників 28 країн Європейського Союзу. Згідно з даними опитування, 58% населення європейських країн знають про концепцію базового доходу, а 64% проголосували б за його впровадження на референдумі. Країнами, в яких ідея базового доходу була найбільш популярною, виявилися Іспанія та Італія (71% та 69% респондентів відповідно виступили за введення базового доходу). Стосовно сподівань та острахів, пов'язаних із даною ідеєю, 40% респондентів вважають, що базовий дохід зменшить тривогу людей щодо забезпечення своїх базових потреб, 31% зазначили, що базовий дохід краще забезпечить «рівні можливості», 16% вважають, що базовий дохід зменшить рівень бюрократії та адміністративних витрат сучасних держав. Найбільшим страхом для людей стало те, що після введення базового доходу люди можуть перестати працювати (43%), хоча тільки 4% респондентів мають намір перестати працювати, отримавши базовий дохід. 7% заявили про те, що зменшили би кількість часу, який вони працюють, і така сама кількість людей сказали, що спробували би скористатися можливістю і змінити свою роботу, 15% зазначили, що стали би проводити більше часу зі своєю родиною [7].

Стосовно можливості практичного застосування концепції базового доходу в Україні ще раз наголосимо на основних небезпеках:

1. Економічний чинник

Введення єдиного базового доходу виглядає як значне збільшення соціальних витратків, бо споживачами соціальних послуг у вигляді субсидій, пенсій, адресної соціальної допомоги є окремі верстви населення, а отримувачами базового доходу – усі громадяни без виключення. Для фінансування таких виплат можуть бути збільшені податки чи зменшений сам базовий дохід. Є думка, що введення такого доходу можливе тільки у найбагатших країнах із високим рівнем ВВП на душу населення. Але це зовсім не є очевидним. Пранаб Бадхар, професор Університету Каліфорнії у Берклі, вважає, що на відміну від багатих країн, виплати базового доходу є цілком реальними з фіскальної точки зору (не кажучи вже про їх соціальну бажаність) в країнах, де низький поріг бідності, а існуючі системи соціальної підтримки слабкі та занадто дорогі при їх адмініструванні. Так, в Індії приблизно 20% населення живе за офіційною межею бідності. Опитування показали, що майже 50% громадян, які мають право на так звану «картку бідняка», тобто отримання державної допомоги, її не отримали, в той же час у 30% людей, що живуть в порівняльному достатку, «карти бідняка» є. Це викликано як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами: низьким рівнем обізнаності потенційних отримувачів допомоги, їх складними життєвими обставинами, що затруднюють чи унеможливають оформлення пільг, структурними проблемами системи соціальної допомоги, важкістю перевірки рівню доходів самозайнятих, корупційною складовою тощо. За розрахунками Пранаба Бадхара, якщо кожен з 1,25 млрд. громадян Індії почне отримувати річний базовий дохід в розмірі 10000 рупій (149 долл. США), що приблизно на 25% нижче офіційної риси бідності, сукупні виплати складуть близько 10% ВВП. За оцінками Національного інституту державних фінансів і політики (Делі), щороку індійський уряд виділяє значно більші суми на прямі і непрямі субсидії

сегментам населення, що живе в достатку, та податкові пільги корпоративного сектору. Припинивши ці виплати частково або повністю, уряд зміг би знайти ресурси для виплати всім - багатим і бідним - розумного базового доходу [8].

Переносячи подібні викладки у національні реалії, отримуємо загальну суму у 403965,2 млн. грн. на фінансування основних соціальних виплат в Україні згідно із першим затвердженим варіантом бюджету на 2016 р. [9]. Безумовно, викладки є грубими та не точними, бо, з одного боку, включають усі видатки, передбачені на утримання Міністерства соціальної політики, Пенсійного фонду України, Фонду соціального захисту інвалідів, Міністерства соціальної політики, субвенції Міністерства фінансів України з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню, на виплату адресної соціальної допомоги, на підготовку кадрів вищими навчальними закладами Міністерства освіти та науки України, пільговий проїзд студентів і учнів, на навчання, стажування, підвищення кваліфікації студентів, аспірантів, науково-педагогічних працівників. З іншого боку, в березні 2016 р. Кабінет міністрів України схвалив витрати Пенсійного фонду на 2016 рік у розмірі 256,4 млрд. грн. [10], що значно перевищує враховані у розрахунках 145,5 млрд. грн. Крім того, у наведених цифрах не враховані витрати на соціальні потреби місцевих бюджетів, які з 2015 р., як свідчить досвід Вінницької області, формуються та виконуються із профіцитом [11]. Таким чином, приймаючи до уваги деяку некоректність розрахунків, можна визнати досить об'єктивним показником порядок цифр соціальної допомоги в Україні. Мова йде, щонайменше, про півтрільйона гривень на рік, що витрачаються непрозоро, необ'єктивно з точки зору соціальної справедливості, а адміністрування пільг є занадто дорогим. За даними Державної служби статистики України на 01.01.2016 р. чисельність населення в державі (без урахування АР Крим та м. Севастополь) склала 42760,5 тис. осіб [12]. Якщо кожному громадянину виплачувати 1500 грн., що є порівняним із прожитковим мінімумом (з 01.12.2016 р. заплановано 1689 грн. – для дітей віком від 6 до 18 років, 1600 грн. для працездатних осіб, 1355 грн. – для дітей до 6 років, 1247 грн. – для осіб, які втратили працездатність), то загальні річні витрати сягнуть близько 769689 млн. грн. Це перевищує розрахункову суму соціальної допомоги, але, як вже вказувалося, остання не враховує фінансування усіх соціальних пільг на усіх рівнях (державний та місцеві бюджети), можливості доходів від приватизації звільнених необоротних активів соціальних фондів, зменшення збитків державних чи муніципальних підприємств, які потерпають від наявності пільговиків тощо. Безперечно, що наразі у вільному доступі відсутні дані для обрахування такої пропозиції.

2. Несприйняття даної концепції суспільством. І це, на наш погляд, є більш серйозною проблемою, бо отримання єдиного базового доходу може викликати суспільне невдоволення як у забезпечених громадян, які можуть не захотіти сплачувати великі суми «неробам», так і у менш забезпечених верств населення, бо їх сумарний дохід із урахуванням усіх пільг може перевищувати загальний дохід.

Так, не зважаючи на результати опитування жителів Євросоюзу, що вже наводилися (64% респондентів станом на квітень 2016 р. були згодні із запровадженням концепції базового доходу) [7], 5 червня 2016 р. на референдумі з цього питання у Швейцарії проти такої ініціативи проголосували 76,9% швейцарців. Згідно з ініціативою, винесеною на голосування, базовий дохід кожного дорослого жителя Швейцарії, включаючи іноземців, які живуть в країні п'ять і більше років, мав складати щомісяця 2500 швейцарських франків (близько 2260 євро), а дітини (до досягнення 18-річного віку) - 625 франків (565 євро). За словами директора швейцарського соціологічного агентства Клода Лонгчампа, головна причина провалу голосування в тому, що організатори не представили ясну схему виплат і не роз'яснили, як вона буде

фінансуватися. Тим не менше, організатор кампанії в підтримку базового доходу Ральф Кундїг вважає наявність широких громадських дискусій з цього приводу перемогою, бо після того, як протягом кількох століть безумовний базовий дохід вважали утопією, сьогодні про нього ведеться мова не тільки як про реалістичний, але і як про необхідний захід [13].

Таким чином, концепція безумовного базового доходу є водночас актуальною та дискусійною не тільки для країн із високим рівнем доходів на душу населення, а й для тих, що прийнято називати «країнами, що розвиваються». Тим більше, що практичне застосування концепції базового доходу вже здійснюється у світі. У 1976 р. за рахунок доходів від видобутку нафти створений Постійний фонд Аляски, з якого з 1982 р. кожен громадянин, хто офіційно проживає на Алясці протягом принаймні шести місяців, щороку отримує дивіденди за середнім рівнем відсотків, зароблених фондом за попередні п'ять років. Спочатку Фонд вкладав виключно в економіку США, але пізніше став міжнародним портфелем, тим самим забезпечуючи розподіл ризиків. Дивіденди становили близько 300 долл. США в рік на людину в перші роки, та досягли 2069 долл. США у 2008 р. [14]. У Німеччині з 2014 р. триває експеримент *Mein Grundeinkommen* («Мій базовий дохід»), за яким зібрані із допомогою краудфандингу гроші розігрують у лотерею. Переможці лотереї виграють місячний дохід в 1000 євро, якими вони мають право розпоряджатися за власним розсудом [15]. У Фінляндії за дорученням уряду пенсійно-соціальне відомство *Kela* почало підготовку моделі безумовного основного доходу (*perustulo*), за якою всім повнолітнім громадянам буде безоплатно виплачуватися від 550 до 800 євро на місяць, що, на думку керівника відомства, принесе державі багатомільйонну економію. Нова модель повинна бути готова до листопада 2016 року [16]. Ідея базового доходу вже дискутується і на теренах України: 23 лютого 2016 р. була створена електронна петиція щодо можливості запровадження експерименту з введення базового доходу у місті Суми [17]. Пропонувалося створити робочу групу по вивченню можливості запровадження в місті Суми для кожного жителя гарантованого базового доходу та провести експеримент, в рамках якого призначити щомісячні виплати фіксованої суми експериментальній групі сумчан (кількість визначає робоча група) терміном на (термін визначає робоча група) років, що буде обрана випадковим шляхом із числа людей, що подадуть заявки на участь у експерименті. На жаль, для розгляду петиції не вистачило п'ятьох голосів, але сам факт її подання означає необхідність організації широкої дискусії у суспільстві з цього питання.

Україна, що знаходиться у стані реформування майже усіх секторів економіки, є в цьому сенсі благодатною нивою, і політична воля керівництва разом із суспільним усвідомленням значущості такого експерименту, можуть виявитися найважливішими чинниками у прийнятті подібного рішення. Введення єдиного базового доходу при врахуванні реального, а не офіційного прожиткового мінімуму в якості гарантованої суми може стати механізмом дійсного соціального захисту населення і, одночасно, інструментом оптимізації видатків бюджету.

Напрямом подальших досліджень може виступати детальне обчислення економічних можливості, доцільності та механізмів впровадження даної концепції у національних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Ідея звільняючого безумовного основного доходу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iovialis.org/download/BGE-Buch_ukr.pdf.
4. Європейська мережа основного доходу: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://basicincome.org>.
6. Ганноверський ярмарок: інтернет зливається з заводом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/ганноверський-ярмарок-інтернет-зливається-з-заводом/a-16728837>.
7. Europe: 64% of People in Favour of Basic Income, Poll Finds. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://basicincome.org/news/2016/05/europe-eu-poll-basic-income-support/>.
8. Пранаб Бадхар Чи допоможе бідним країнам загальний базовий дохід? / Бадхар Пранаб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bastion.tv/news/chi-dopomozhe-bidnim-krayinam-zagalnij-bazovij-dohid/>.
9. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.
10. Кабмін схвалив бездефіцитний бюджет Пенсійного фонду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/03/10/584723/>.
11. Про обласний бюджет на 2016 рік: Рішення Вінницької обласної ради №22 від 16.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vinrada.gov.ua/rishennya-pro-oblasnij-bjudzhet-na-2016-rik.htm>.
12. Демографічна та соціальна статистика. Населення (1990-2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Швейцарці відмовилися втілити «мрію марксистів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1417390-shvejcarci-vidmovilisya-vtiliti-mriyu-marksistiv>.
14. History of basic income. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://basicincome.org/basic-income/history/>.
15. GERMANY: Mein Grundeinkommen to give away 50th basic income. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://basicincome.org/news/2016/08/germany-mein-grundeinkommen-give-away-50th-basic-income-aug-23/>.
16. Kela zaczynaet podgotovku «базового доходу» - граждане будут получать до 800 евро в месяц. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yle.fi/uutiset/lannen_media_kela_nachinaet_podgotovku_bazovogo_dokhoda_-_grazhdane_budut_poluchat_do_800_yevro_v_mesyats/8422392.
17. Гарантований базовий дохід (ГБД) для кожного сумчанина. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-dem.in.ua/sumy/Petition/View/3>.